

החברה החרדית

מאפיינים תרבותיים, עוני ומה שביניהם

המכון
החרדי
למחקר
מדיניות

ניצה (קלינר) קסיר

הרצאה ב'נושמים לרווחה'
הר הרצל, ירושלים

החברה החרדית – מאפיינים שונים

החברה החרדית

**"כשם שאין פרצופותיהן
דומין זה לזה כך אין
דעתן שוין זה לזה"**

(מדרש במדבר רבה, כ"א, ב')

החברה החרדית אינה מקשה אחת

• חסידים

- הקהילה החסידית סובבת סביב האדמו"ר
- מפלגת 'אגודת ישראל'

• ליטאים

- הקהילה הליטאית סובבת סביב הישיבה וגדולי התורה הליטאיים
- מפלגת 'דגל התורה'

• מזרחיים

- בני עדות המזרח שאימצו את אורחות חייהם של החרדים (ובפרט – הליטאים)
- מפלגת 'ש"ס'

• חוזרים בתשובה

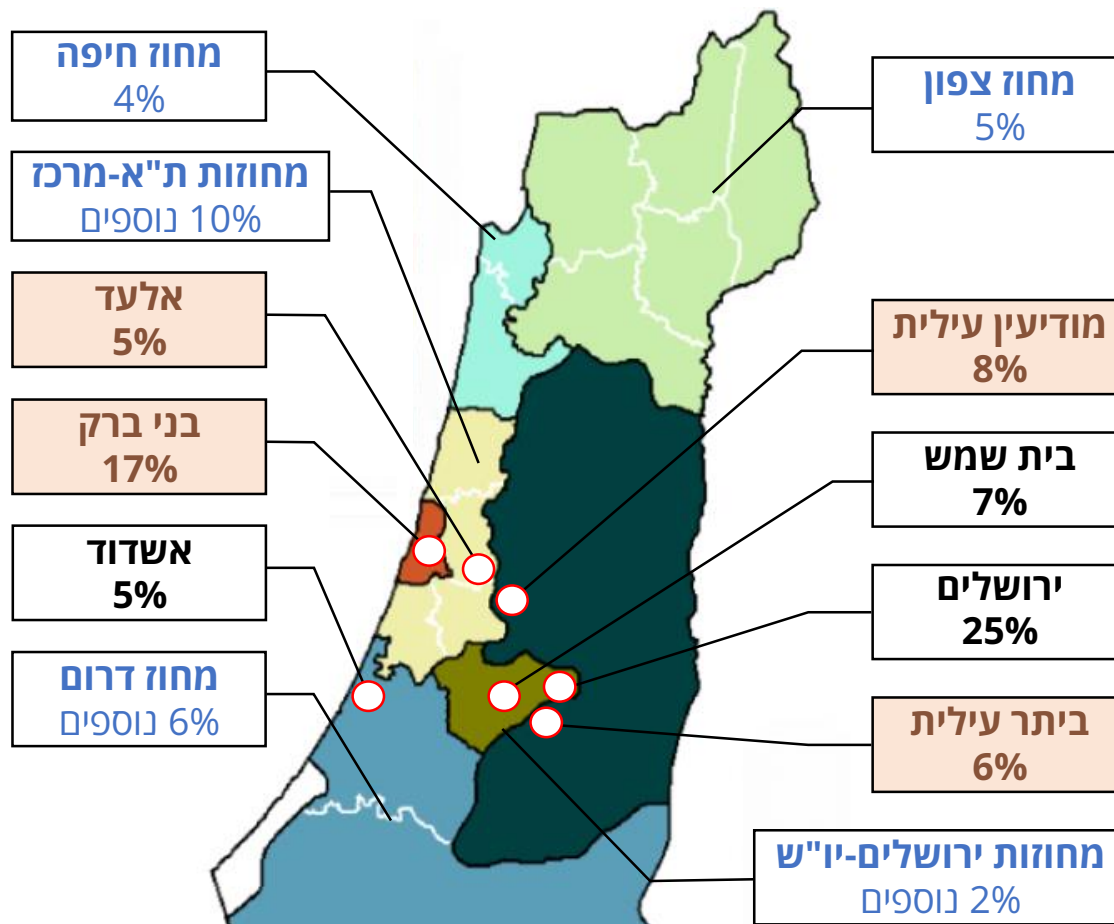
• חוצניקים

הזרמים, ובפרט החסידי, מורכבים מתתי זרמים שונים ומגוונים

פיזור גאוגרפי

73% מהחרדים
חיים ב-7 ערים
בלבד, 4 מתוכן
חרדיות (36%)

התפלגות האוכלוסייה החרדית לפי ערים ומחוזות

מקור: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016. *קובץ רשויות מקומיות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016.

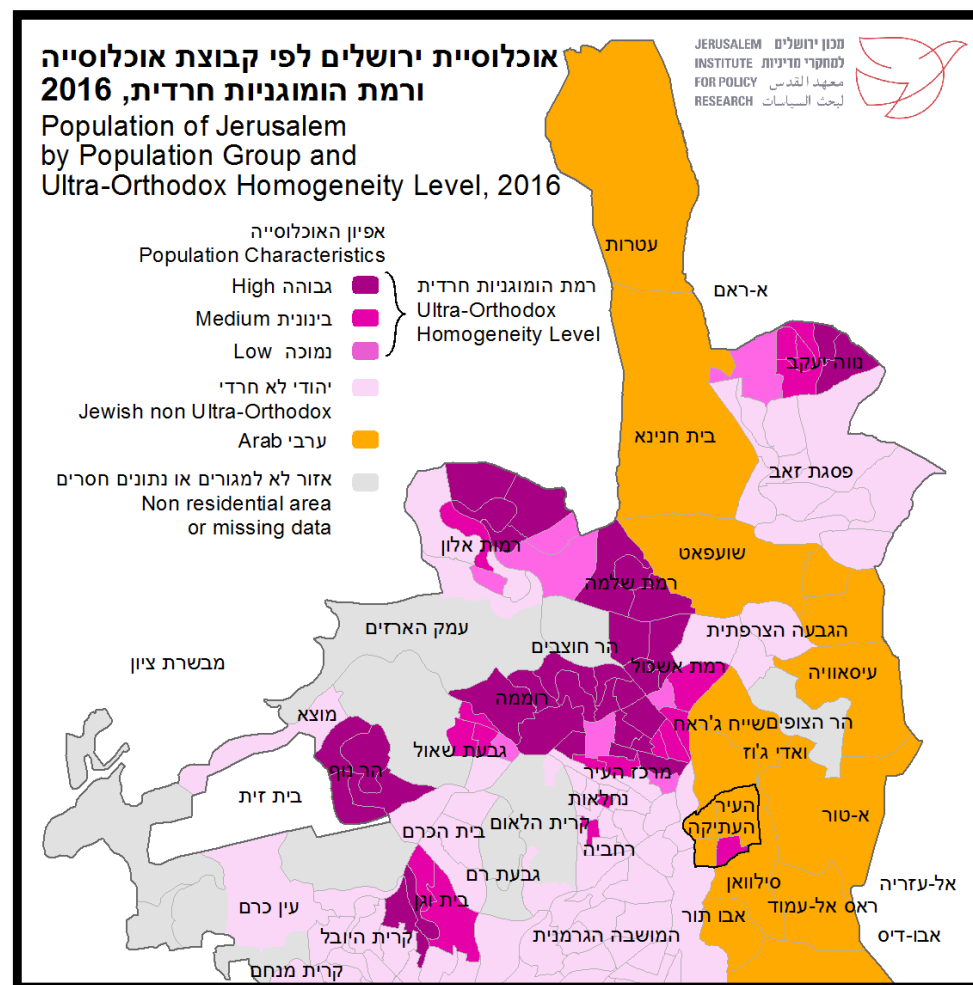
מגורים בירושלים

ריכוז חרדים בירושלים

מגורים בתוך הקהילה

החרדים נוטים להתגורר ביישובים נפרדים או בשכונות נפרדות

- הסתגרות מכוונת מהחברה הכללית, לשמירה על הערכים, התרבות והצביון החרדי
- התבדלות בכל תחומי החיים
- הקהילות החרדיות סגורות ומספקות לחבריהן שירותים כלכליים-חברתיים

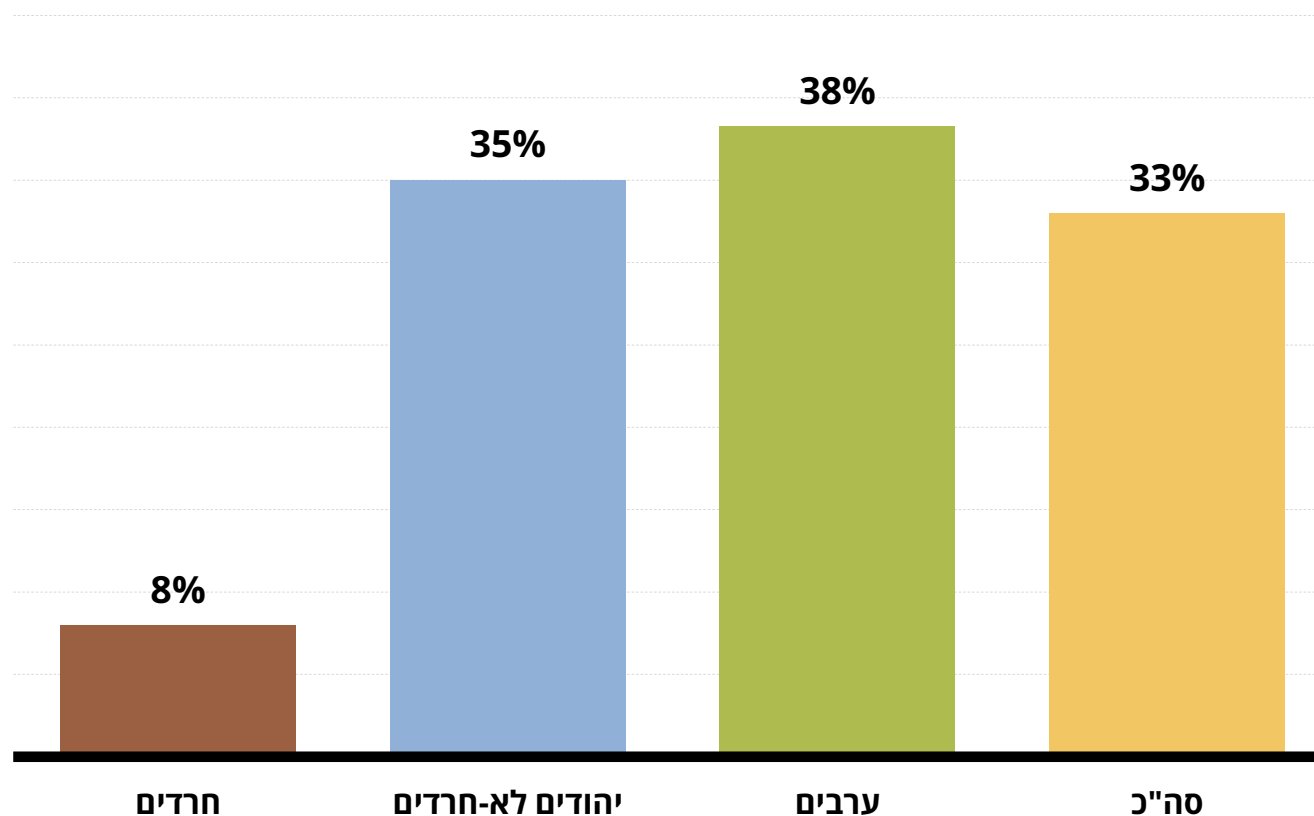

מקור: מכון ירושלים למחקרי מדיניות, השנתון הסטטיסטי לשנת 2018.

נישואין ומגורים עם ההורים

גיל הנישואין החציוני
של חרדים הוא
בסביבות 22

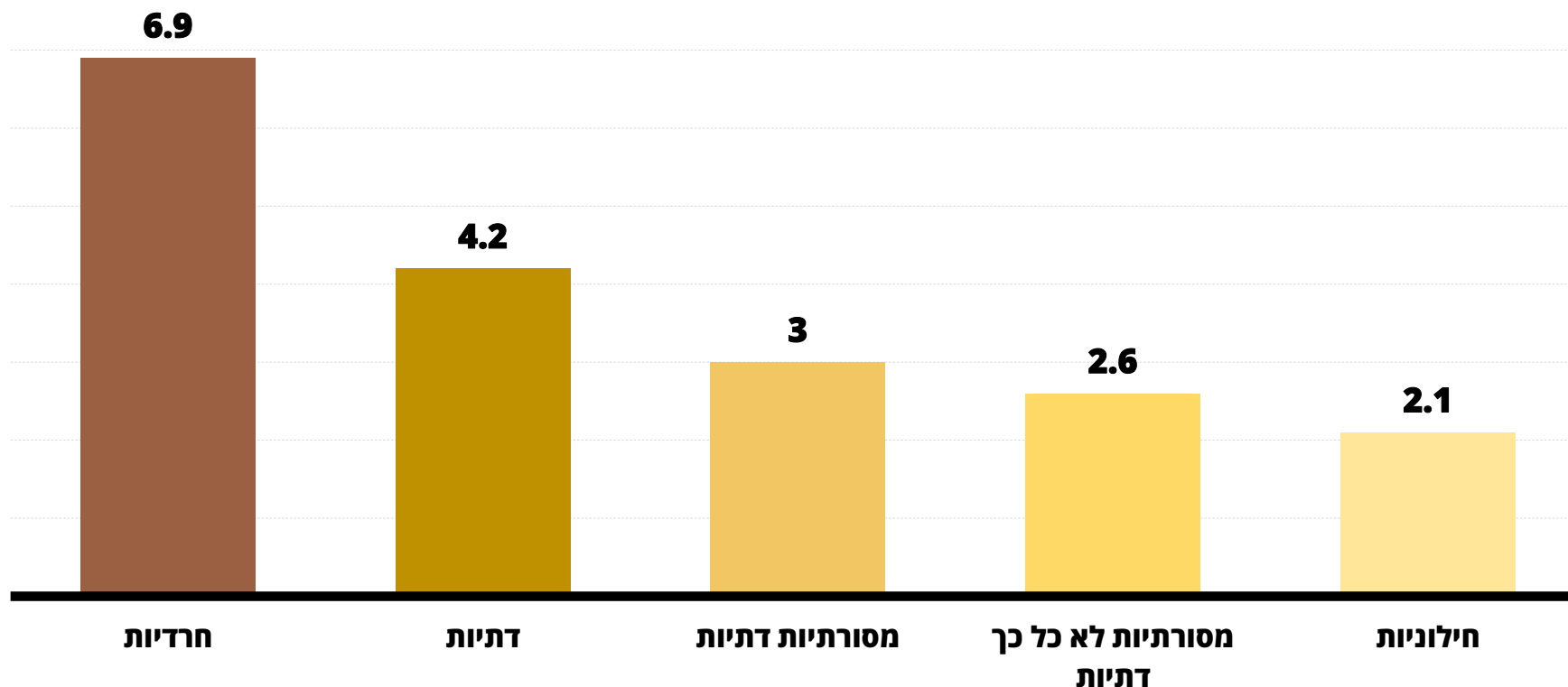
שיעור הצעירים הגרים בבית הוריהם

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות החיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנת 2016. חרדים – לפי הגדרה עצמית.

פריון ילודה

מספר ילדים ממוצע לאשה יהודית, 2014–2012

**"כל המוסיף נפש
אחת מישראל, כאילו
בנה עולם"**

(משנה תורה, הלכות אישות, ט"ו, ט"ז)

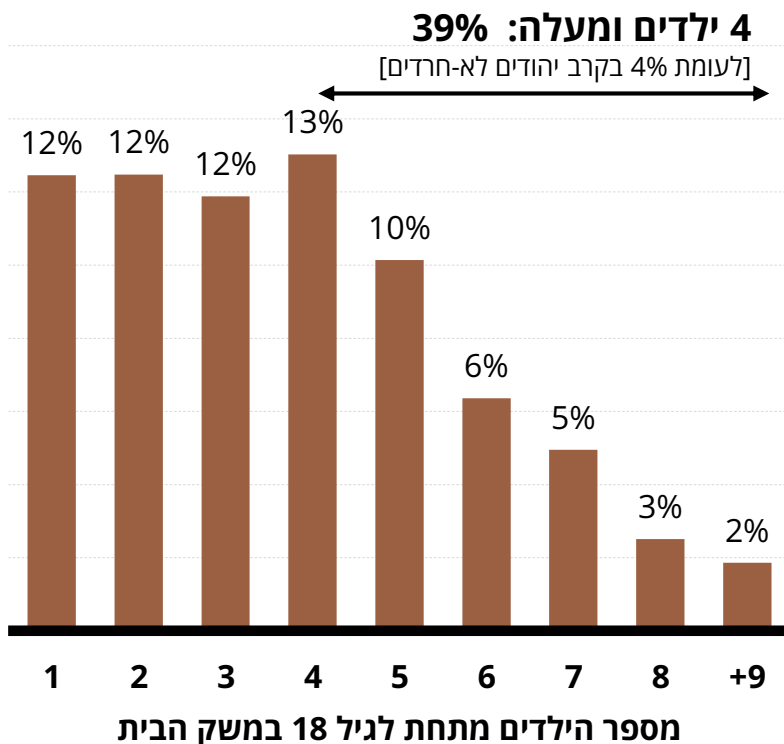
מקור: אהמד חליחל, 2017, "פריון של נשים יהודיות בישראל לפי מידת הדתיות שלהן בשנים 1979–2014", סדרת ניירות עבודה, מס' 101, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מספר ילדים ונפשות במשק הבית

משק-בית חרדי מונה
5.33 נפשות בממוצע,
ויהודי לא-חרדי 3.46
נפשות בממוצע

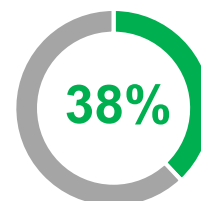
התפלגות מספר הילדים במשקי הבית, אחוזים

התפלגות משקי הבית החרדים עם ילדים

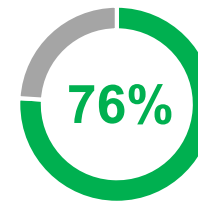

שיעור משקי הבית עם ילדים מתחת לגיל 18

יהודים לא-חרדים

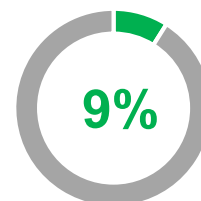

חרדים

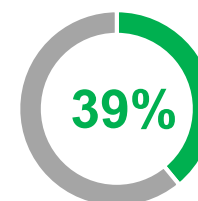

שיעור משקי הבית עם ילדים מתחת לגיל שנתיים

יהודים לא-חרדים

חרדים

נתונים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנת 2016. חרדים – לפי הגדרה עצמית.

לימודי גברים בישיבות

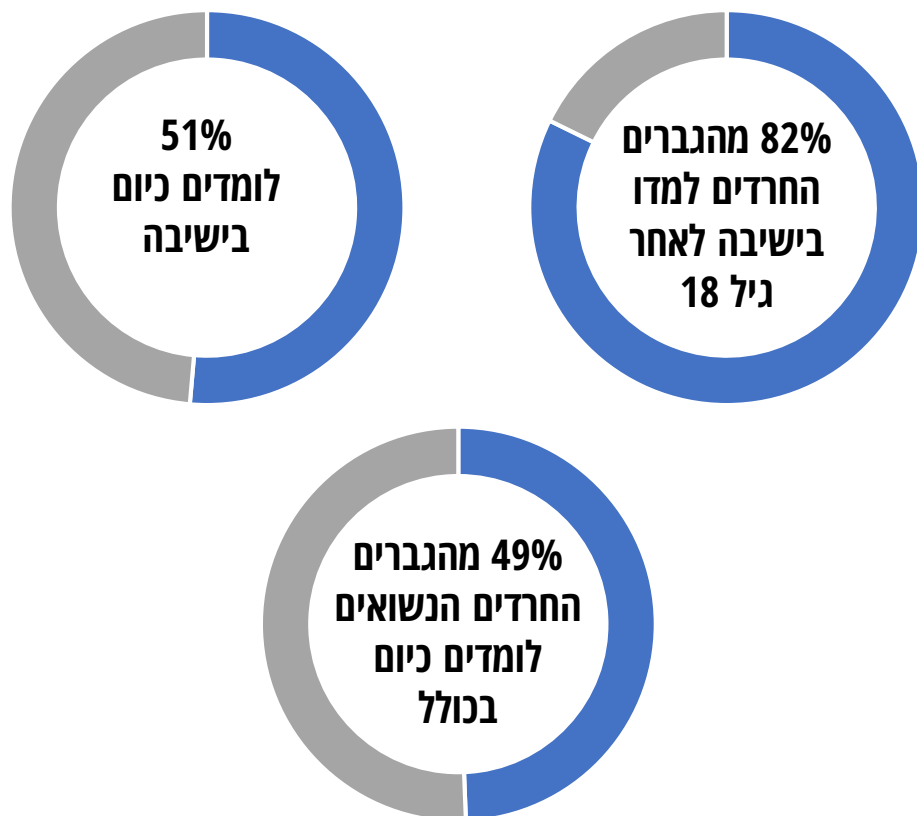
"לא ימוש ספר
התורה הזה מפיק
וקגית בו יומם
ולילה..."
(יהושע, א', ח')

אתוס לימוד התורה

מטרת הלימוד היא העיסוק בתורה,
ולא הכנה לעולם התעסוקה

- לימודי הליבה נלמדים באופן חלקי
ולעיתים בכלל לא
- הגברים לומדים בישיבה (ישיבה
קטנה/גדולה/כולל)

מאפייני השכלה של גברים, בני 18 ומעלה

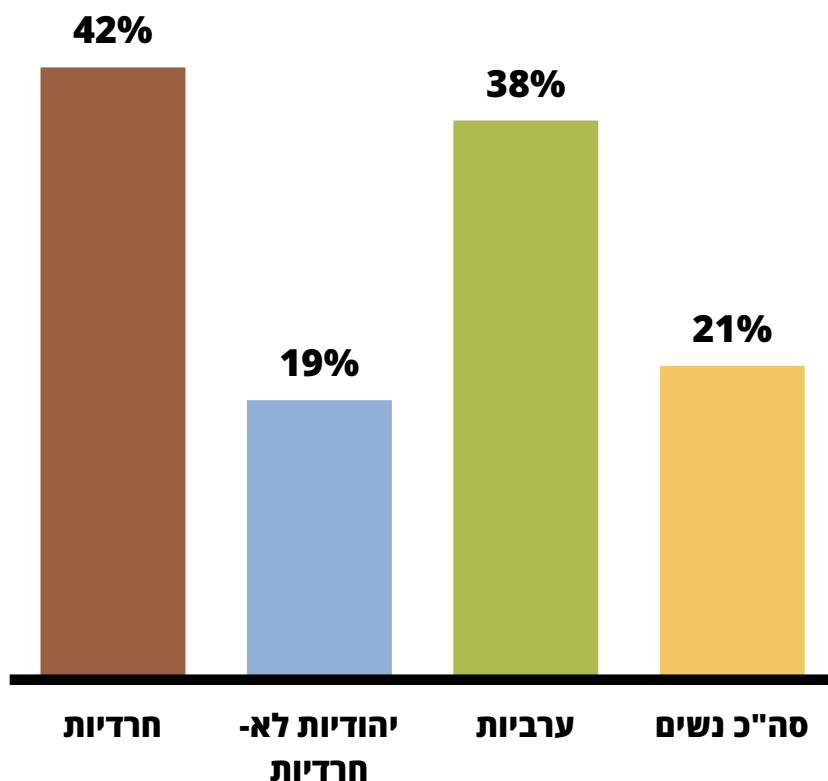

נתונים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016. (ישיבה: ישיבה גבוהה, ישיבה גדולה, או כולל).

לימוד נשים בסמינרים

הסמינר למורות חלק מהביוגרפיה החינוכית-תעסוקתית של האישה החרדית

שיעור העוסקות בתחום החינוך

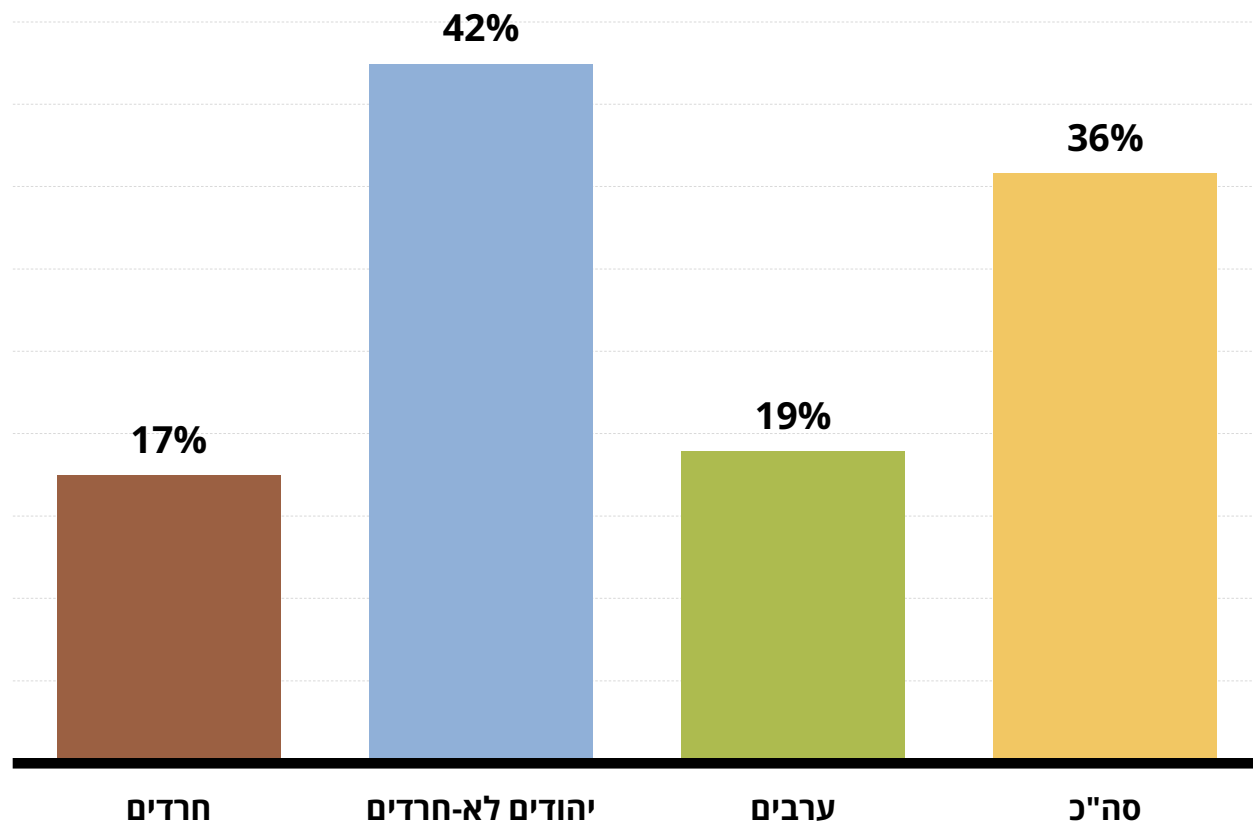

נתונים: סקר כוח אדם של השלכה המרמית לסטטיסטיקה, 2016. (גילי העבודה העיקריים - 25-64)

- הנשים לומדות בסמינר
- הסמינרים כגוף מחנך
- לצד רצונם להיות גם גוף מכשיר לשוק העבודה
- דגש על **תחום ההוראה**, מאפשר:
 - להישאר במסגרת החברה החרדית
 - להימנע מחברת גברים
 - שעות עבודה שמותאמות לטיפול בבית
 - יישום החשיבות שהוענקה בחברה לחינוך הילדים

לימודים אקדמיים

שיעור בעלי תעודה אקדמית*

הסתייגות של חלקים
נרחבים בחברה
החרדית מהאקדמיה

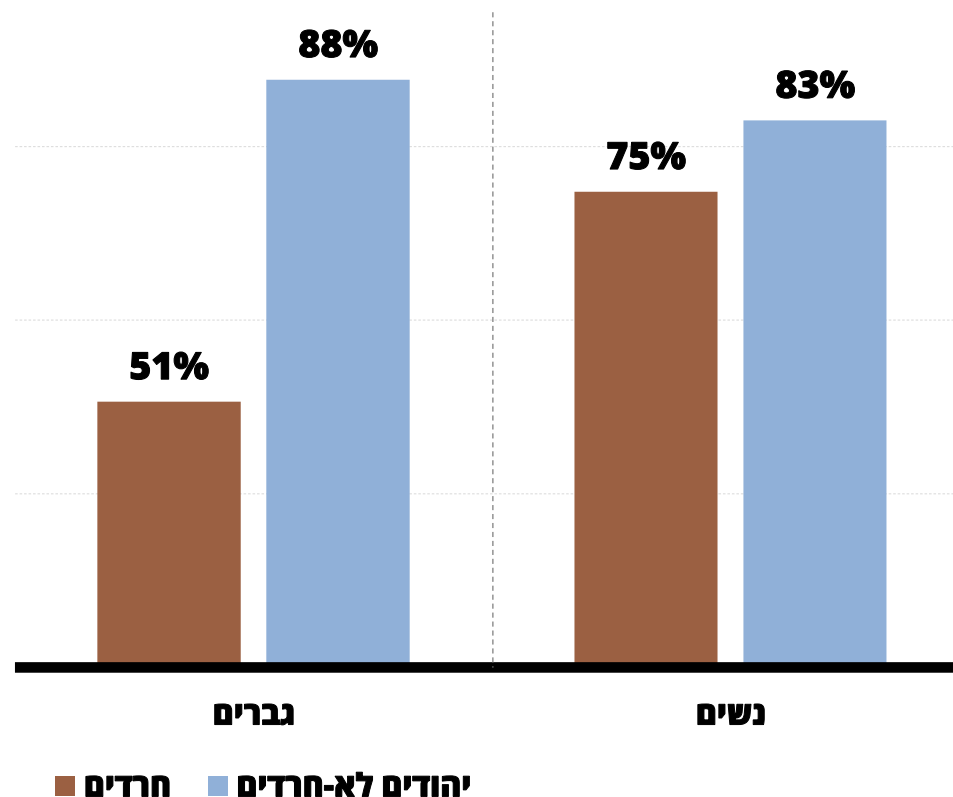
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות החיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שנת 2016. חרדים – לפי הגדרה עצמית. *תטרים אקדמיים או תעודה אקוויולנטית.

חרדים בשוק העבודה

תעסוקה איכותית (מדד שכר)

- השכר הממוצע של גבר חרדי נמוך בכ-40% בהשוואה ליהודי לא-חרדי
- השכר הממוצע של אישה חרדית נמוך בכ-28% בהשוואה לאישה לא-חרדית

שיעור תעסוקה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: סקר כ"א של הלמ"ס, 2018 (3 רבעונים, חרדים – לפי הגדרה עצמית. בני 25–64); סוקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017.

עוני ומצב כלכלי בחברה החרדית

שיעור העוני

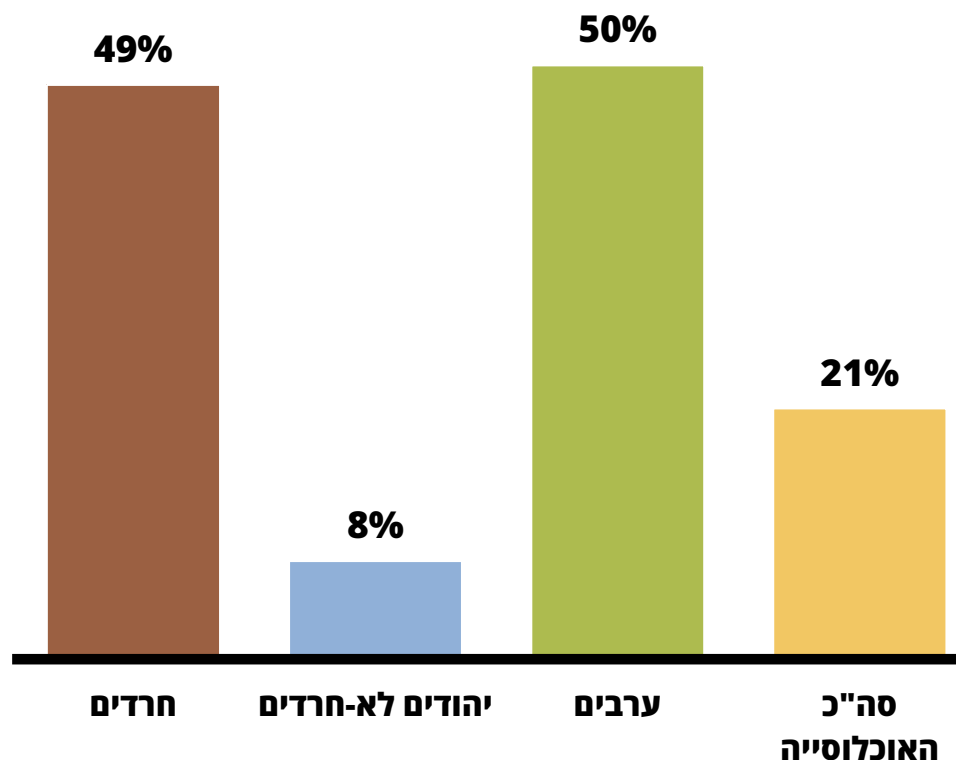
שיעור העוני בחברה החרדית, לפני תשלומי ההעברה, עומד על כ-60%

תחולת העוני של נפשות לפי ההגדרה הרשמית של הבטל"א

העוני בציבור החרדי הוא:

- עמוק (עוצמת עוני גבוהה)
- מתמשך

תמונה קודרת של ממדי עוני בחברה החרדית

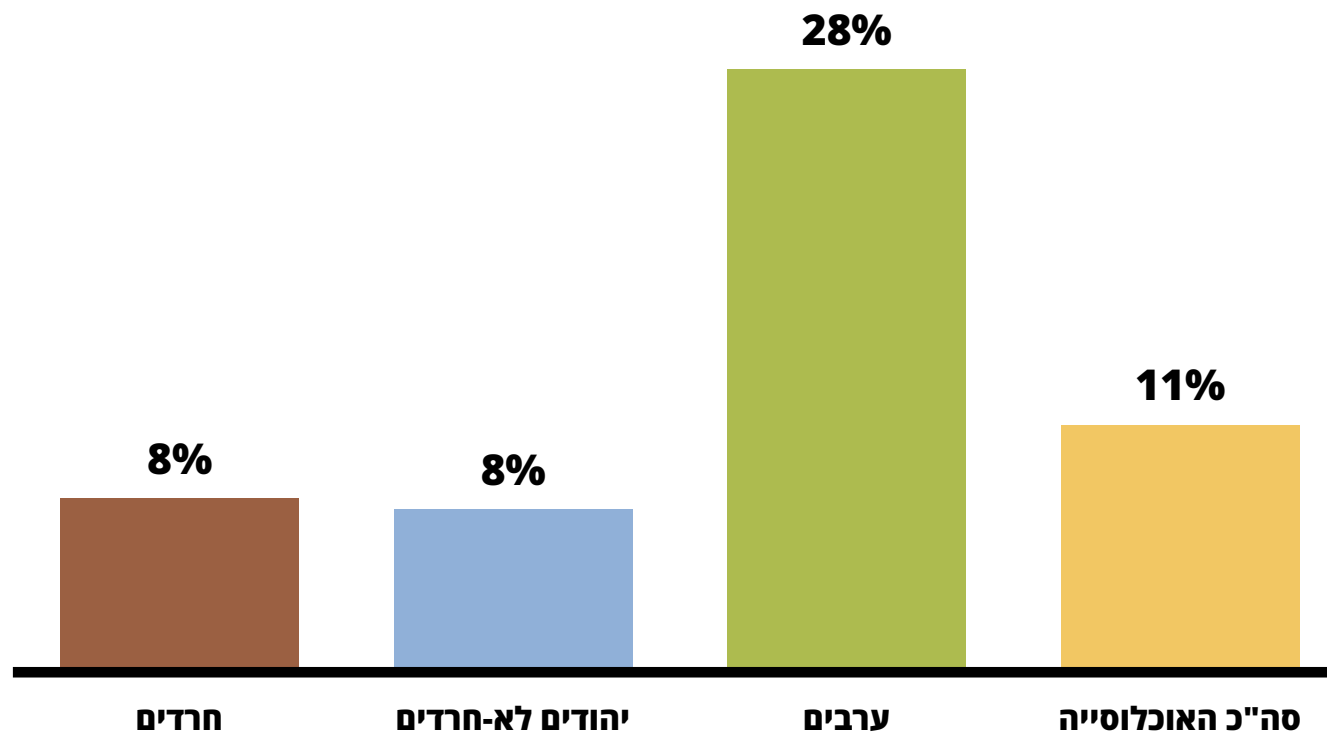

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון ל-2017).
נתונים: סקר הוצאות משק הבית של הלמ"ס, 2017. (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

פרדוקס העוני

למרות שיעורי העוני הגבוהים, רבים אינם תופסים את עצמם כעניים

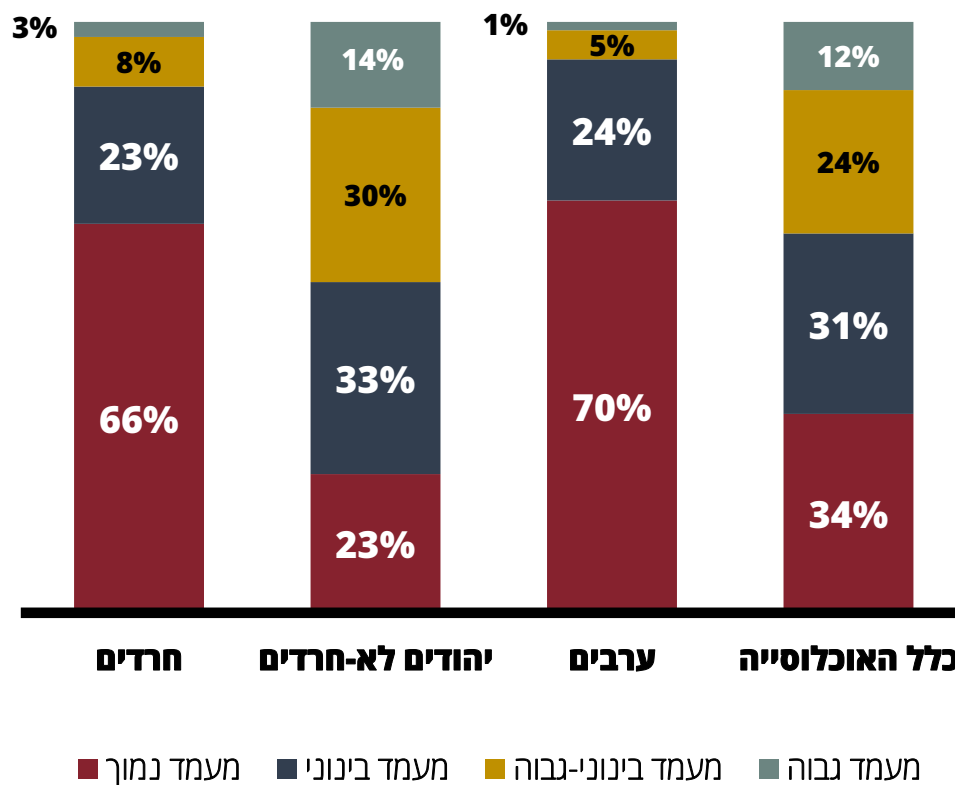
שיעור האנשים החשים עוני

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

מעמדות כלכליים

התפלגות המעמדות הכלכליים (לפי רמות הכנסה), נפשות

ש מעמד נמוך: משקי הבית שהכנסתם נמוכה מ-75% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

ש מעמד בינוני: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-75% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-125% (לנפש סטנדרטית)

ש מעמד בינוני-גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-125% מההכנסה החציונית ונמוכה מ-200% (לנפש סטנדרטית)

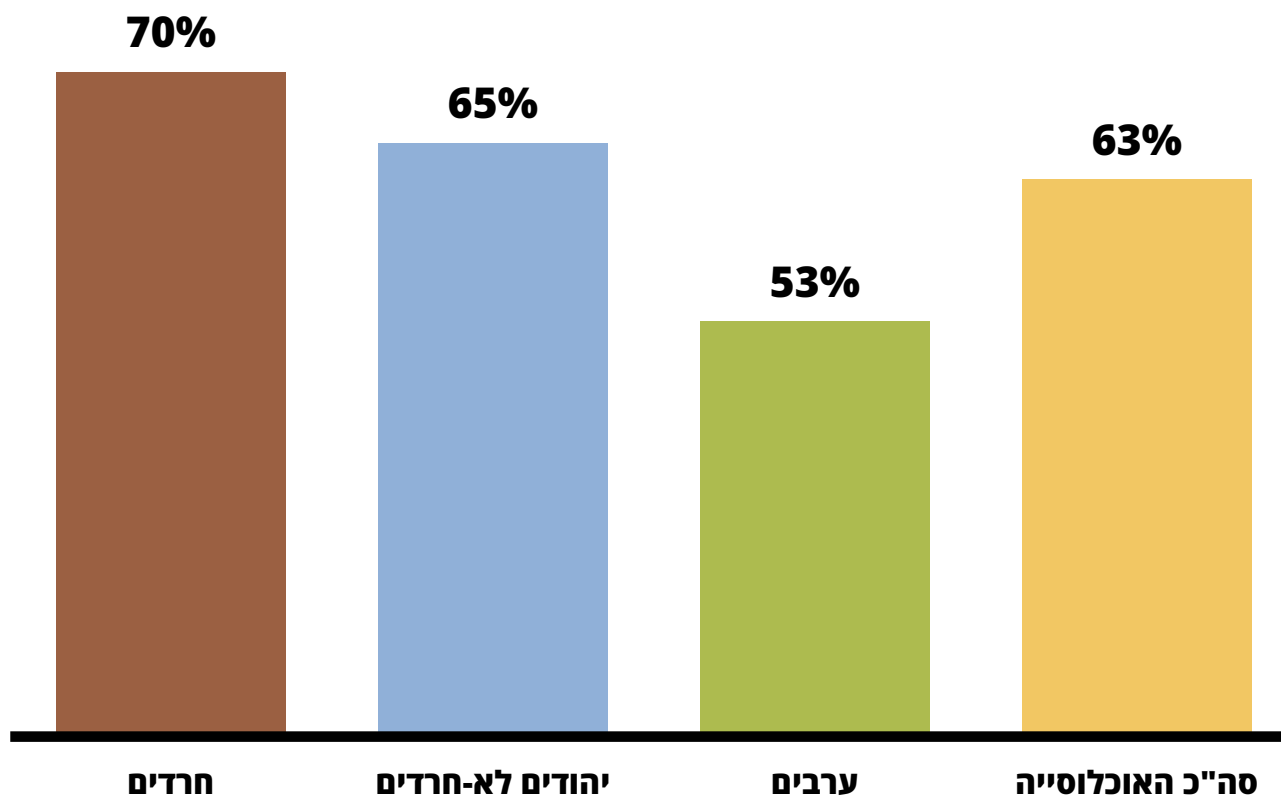
ש מעמד גבוה: משקי הבית שהכנסתם גבוהה מ-200% מההכנסה החציונית (לנפש סטנדרטית)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, 2018. "מיהו עני? חובות בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני ודרכי התנהלות פיננסית בקרב הציבור החרדי", רשות האכיפה והגבייה. (עדכון נתונים ל-2017).
נתונים: סקר הוצאות משק הבית לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. החלוקה למעמדות מתייחסת למשקי בית שבהם ראש משק הבית מעל גיל 25. (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

פרדוקס העוני

למרות ההכנסות הנמוכות, שיעור החרדים המרוצים ממצבם הכלכלי הוא הגבוה ביותר

שיעור המרוצים ממצבם הכלכלי

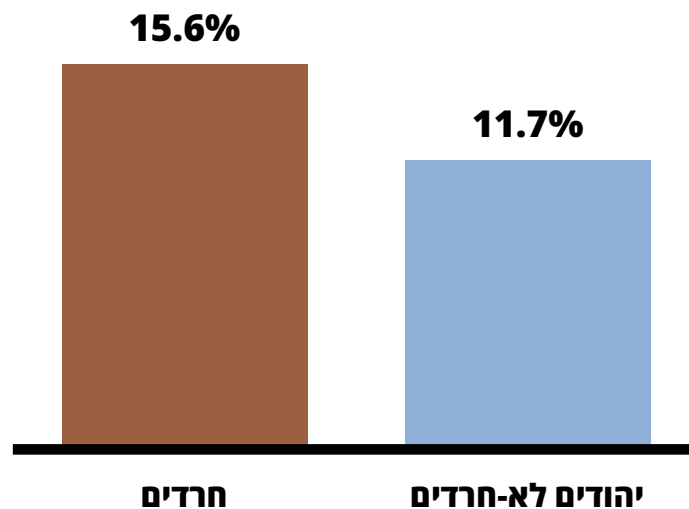
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

הסברים ל'פרדוקס'

ערכים תרבותיים וקבוצת הייחוס

- הסתפקות במועט – "פֶּת בְּמַלַּח תֹּאכַל וּמִים בְּמִשְׁוֹרָה תִּשְׁתֶּה" (משנה, אבות ו', ד')
- שמח בחלקו – "אֵיזָהוּ עֲשִׂיר – הַשְּׂמִיחַ בְּחֵלְקוֹ" (משנה, אבות, ד', א')

שיעור העניים, לפי קו עוני נפרד לכל אוכלוסייה

- קבוצת הייחוס הרלבנטית היא החברה החרדית

הסתגרות והתבדלות מהחברה הכללית בכל תחומי החיים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון נתונים ל-2017).
נתונים: סקר הוצאות משק הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

גורמים לעוני (פלוג וקסיר-קלינר*)

• שוק העבודה

- מספר נמוך של מפרנסים במשק הבית
- לימודים שאינם מותאמים לצרכי שוק העבודה

"ותלמוד תורה
כנגד כלם"
(משנה פאה, א', א')

• דמוגרפיה

- משפחות גדולות – מספר רב של ילדים

מצוות "פרו ורבו"

ה"עוני" החרדי הוא ברובו תוצאה של בחירה מודעת באורח
חיים, ולא תוצאה של כשלים וחסמים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון ל-2016).
* Karnit Flug and Nitsa (Kalinier) Kasir, "Poverty and Employment and the Gulf between them", *Israel Economic Review*, Vol. 1, p. 55-80, 2003.

ממדים שונים של עוני

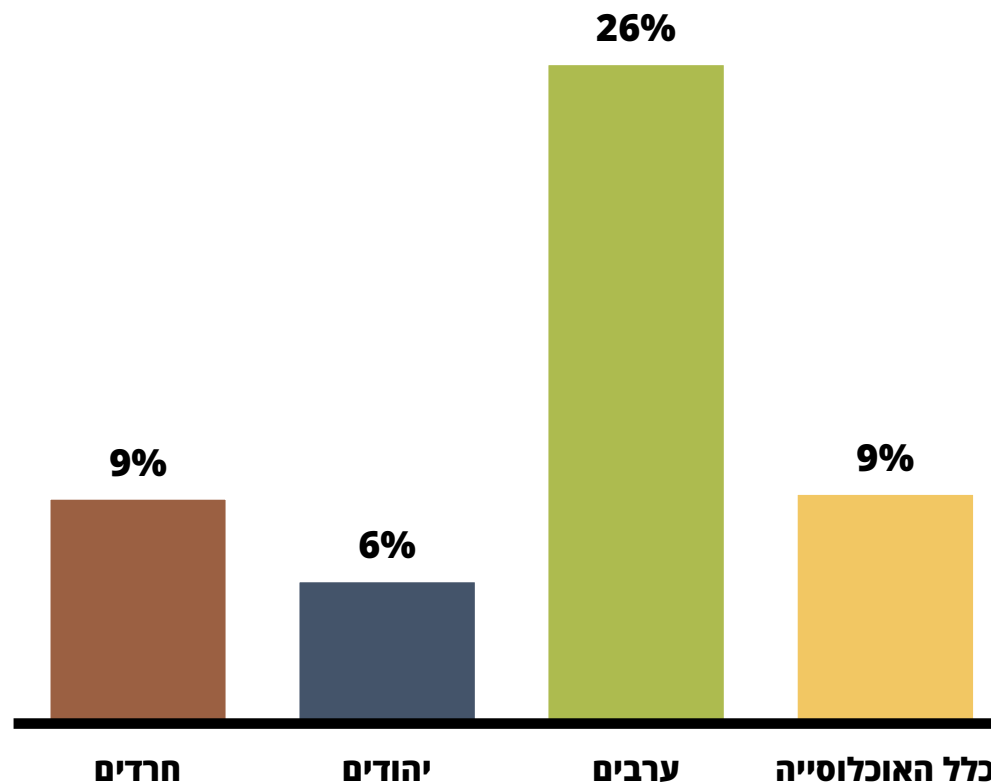
עוני הוא תופעה רב-ממדית

- עוני הוא לרוב מצב של רווחה נמוכה וחוסר יכולת לספק צרכים בסיסיים
- לעוני ממדים רבים
 - לא רק הכנסה נמוכה אלא גם רמות נמוכות של בריאות, חינוך ועוד
 - תחושות של שוליים חברתיים, של תלות גדולה באחרים ושל חוסר השתייכות לחברה, תחושת נחיתות חברתית וערך עצמי נמוך ("תרבות העוני" – Lewis, 1971)
- נשאלת השאלה אם זה המצב בחברה החרדית

אי-ביטחון תזונתי

שיעור המדווחים על אי-ביטחון תזונתי ניכר

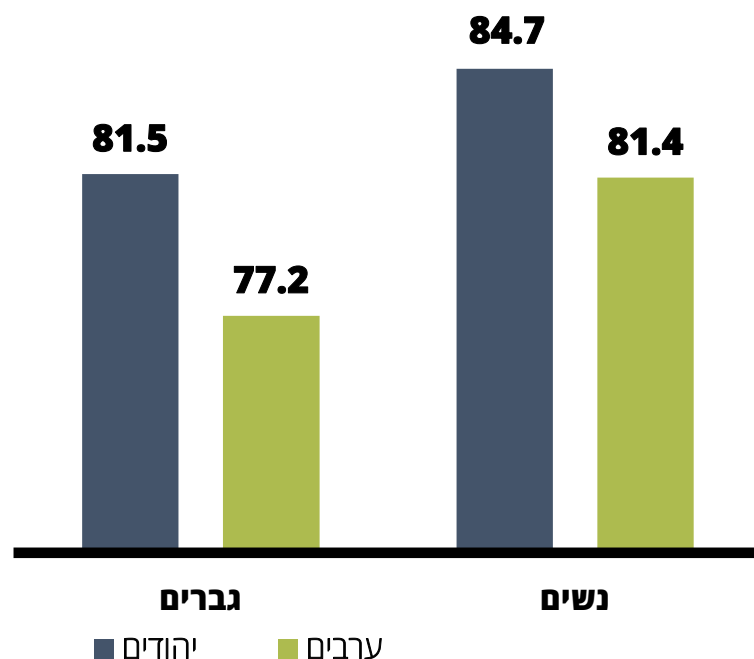
- שיעור המדווחים על אי-ביטחון תזונתי (ניכר) בקרב החרדים גבוה רק במעט מהשיעור של יהודים בכלל, ונמוך מהותית משל ערבים

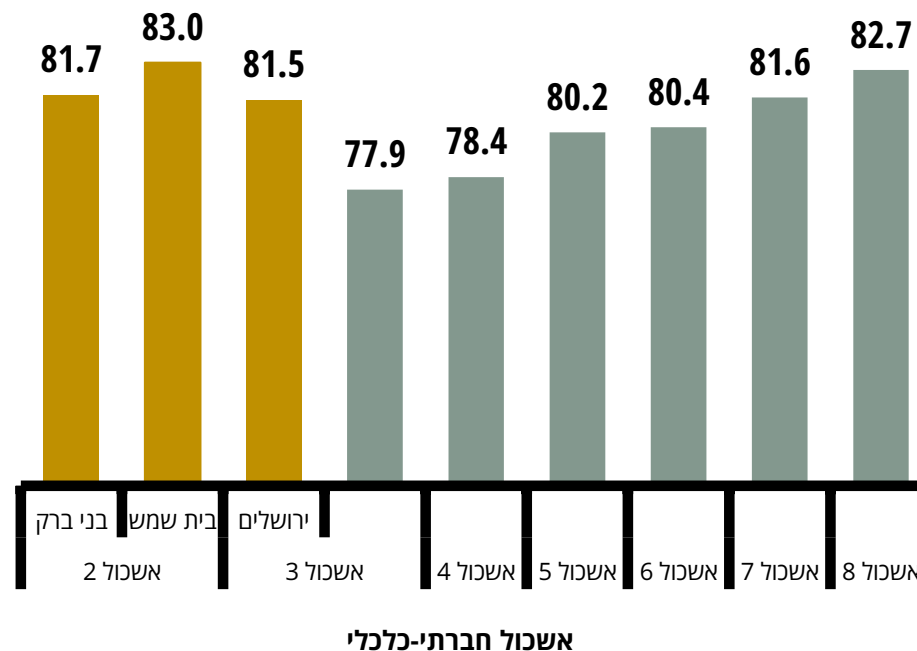
מקור: המוסד לביטוח לאומי, סקר אי-ביטחון תזונתי, 2018. *הנתונים חושבו על פרטים ולא על משקי בית. נתונים לשנת 2016, גילי 18 ומעלה.

תוחלת החיים בלידה

תוחלת חיים לפי לאום

תוחלת חיים לפי אשכול חברתי-כלכלי ביושבים המונים למעלה מ-50,000 תושבים

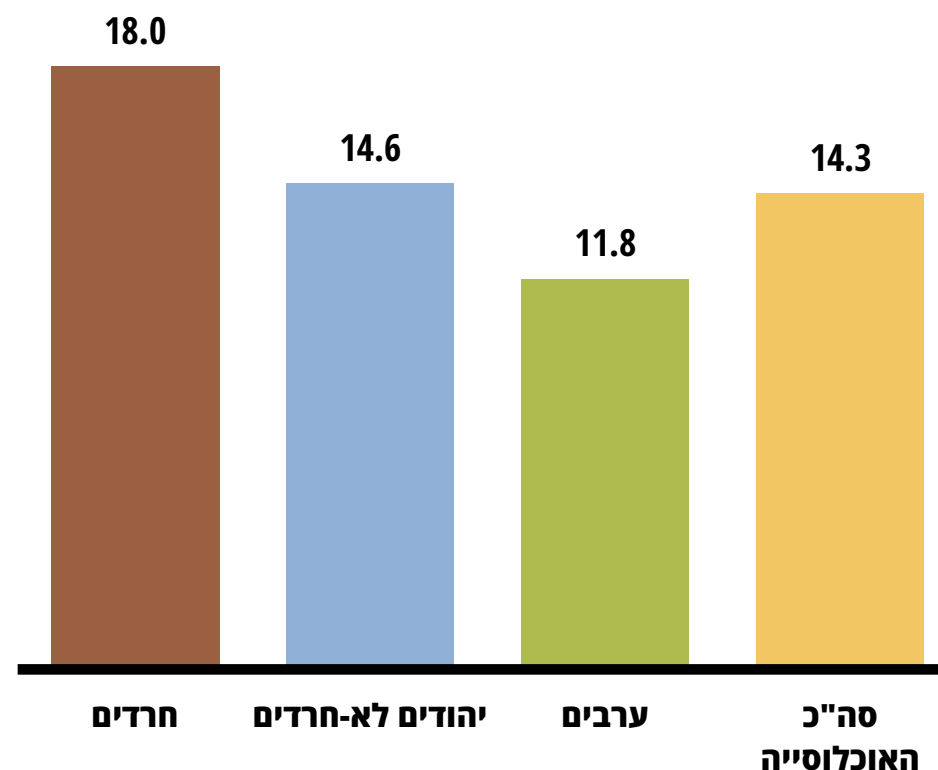

נתונים: הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל, מתוך נתוני "תמותה ותוחלת חיים. נתונים לשנת 2016.

נתונים: הלמ"ס, 2015, "פרופיל בריאותי-חברתי של היישובים בישראל 2005–2009", פרסום מס' 1580.

מספר שנות לימוד

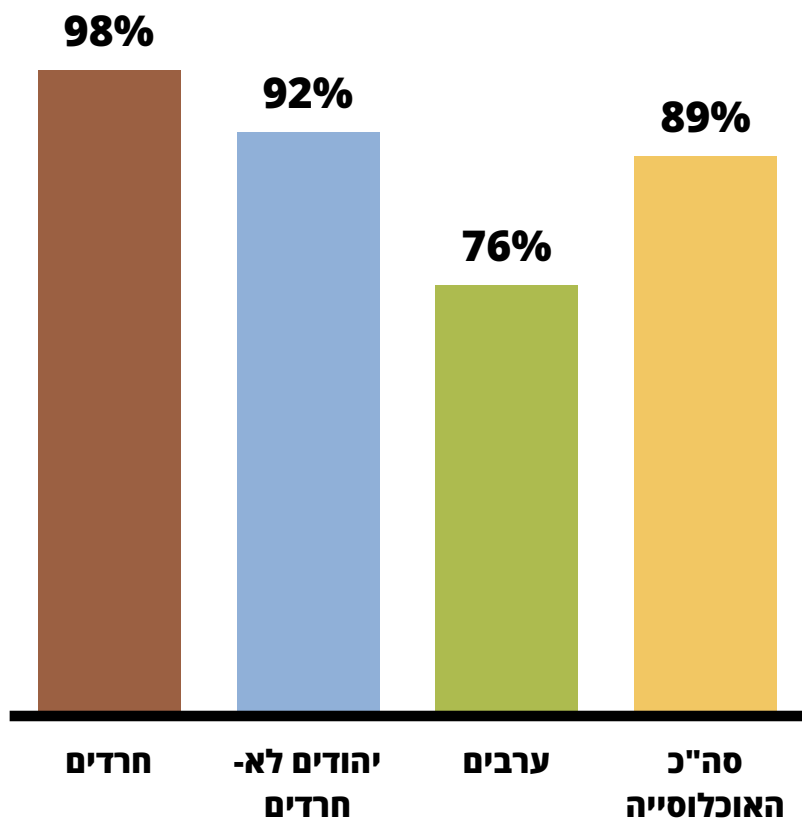
- **גברים** – מספר שנות הלימוד בקרב גברים חרדים עומד על 21.4 שנים, כ-7 שנים יותר משל יהודים לא-חרדים
- **נשים** – מספר שנות הלימוד של נשים חרדיות דומה לשל יהודיות לא-חרדיות

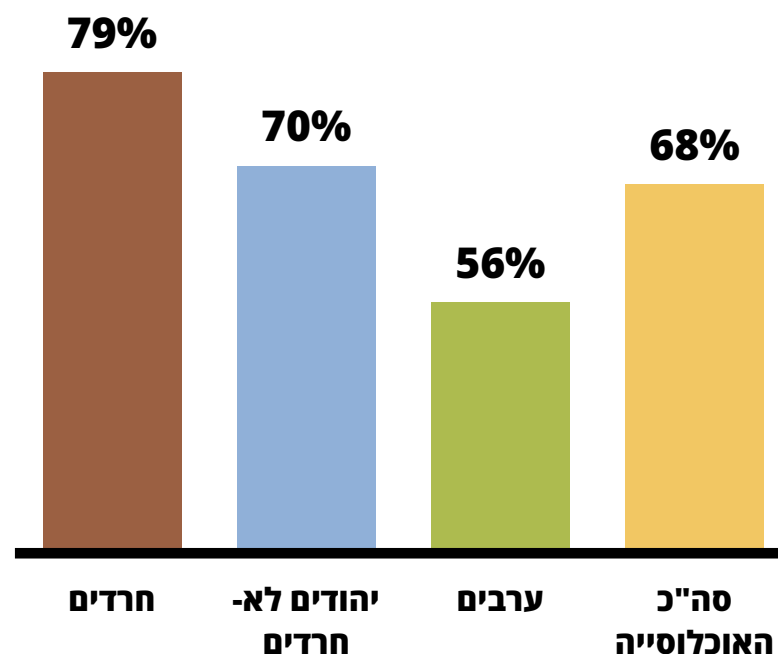
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: סקר כוח אדם של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2016. (חרדים – לפי הגדרה עצמית). גילים 25–64.

התמודדות עם בעיות ושביעות רצון מהחיים

שיעור שבעי הרצון מהחיים

שיעור המצליחים להסתדר עם בעיות

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית). בני 20 ומעלה.

דימוי עצמי ומעמד חברתי

- לימוד תורה מקנה:

- ערך עצמי

- מעמד חברתי

- הימצאות בצמתי קבלת החלטות, וייעוץ לאחרים בענייני הלכות

- שידוכים לילדים

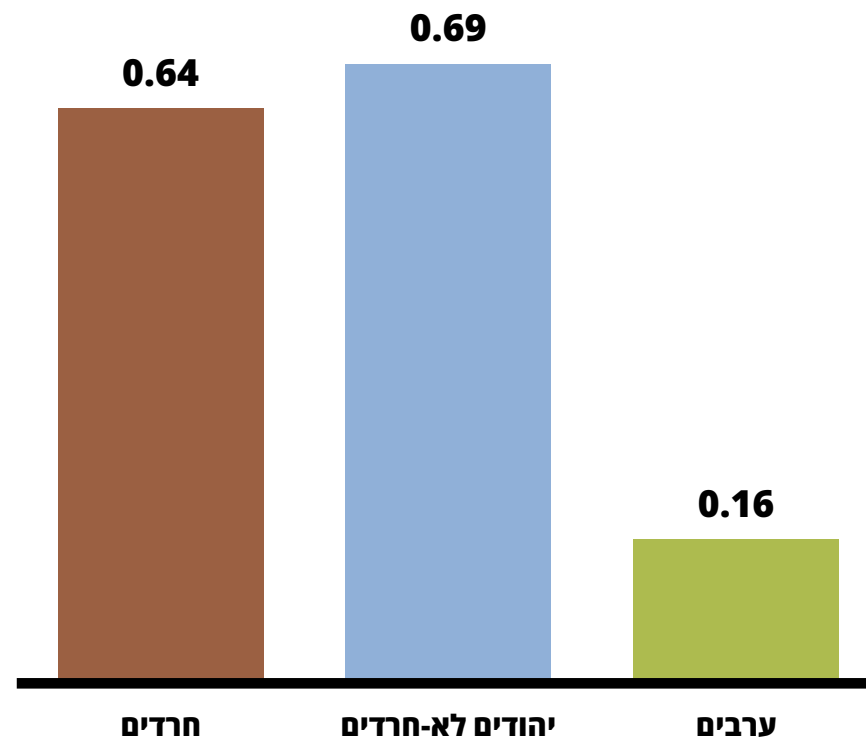
- מוסדות לימוד לילדים

מדד איכות החיים

מדד איכות חיים מצרפי (יחסי)

ב-4 מ-9 תחומים, איכות החיים של החרדים במקום הראשון:

- בריאות
- רווחה אישית וחיי משפחה
- חיי קהילה וחברה
- ביטחון אישי

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2018. "איכות חיים של אוכלוסיות בחברה הישראלית – מבט השוואתי", המכון החרדי למחקרי מדיניות.

התנהלות כלכלית – צריכה וחסכון

הוצאות צריכה

צריכה נמוכה

- **קונים כשצריך** – לא נפוצה "תרבות הצריכה המערבית"
- **צריכה נמוכה של תחבורה, תקשורת, תרבות ונופש** – המהוות מרכיב מהותי מההוצאה בחברה הלא-חרדית
- **שימוש חוזר במוצרים** – בתוך ובין משפחות
- **נופש** – החלפת דירות

מחירים זולים

- **מחירים נמוכים** – מחירים מותאמים ליכולת הקנייה (מותגים ייעודיים)
- **קנייה קולקטיבית מאורגנת (ניצול כוח הקנייה)**

"תלמיד חכם, מכלכל
דבריו במשפט, אוכל
ושותה זן את אנשי
ביתו כפי ממונו
והצלחתו"

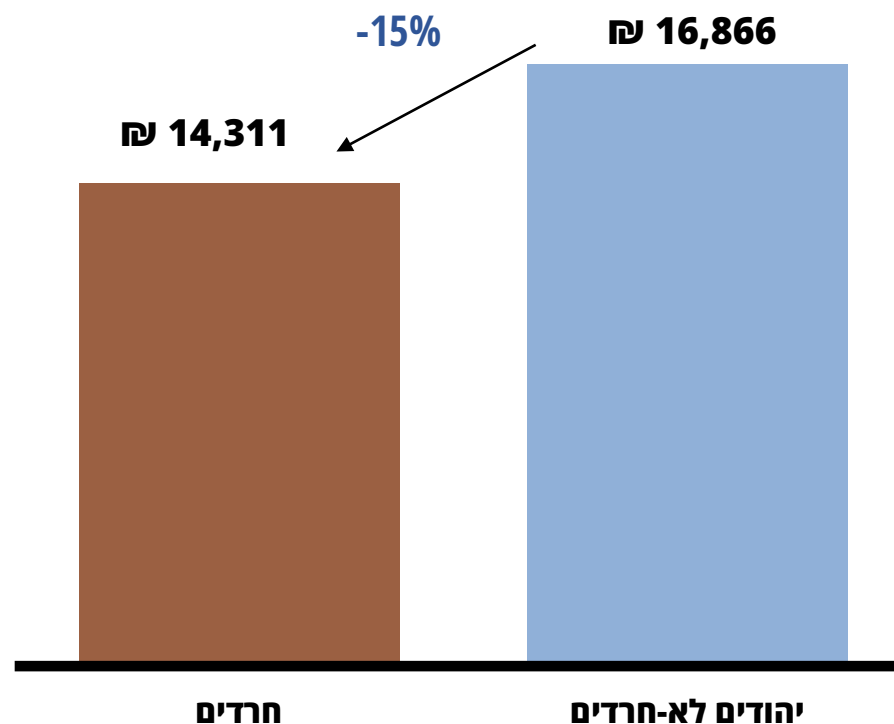
(משנה תורה, הלכות דעות, ה', כ')

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות.

הוצאות הצריכה

הוצאות חודשית לתצרוכת למשק הבית

- ההוצאה לנפש במשק בית חרדי היא **כמחצית** ממשק הבית היהודי לא-חרדי – 3,386 ש"ח לעומת 6713 ש"ח

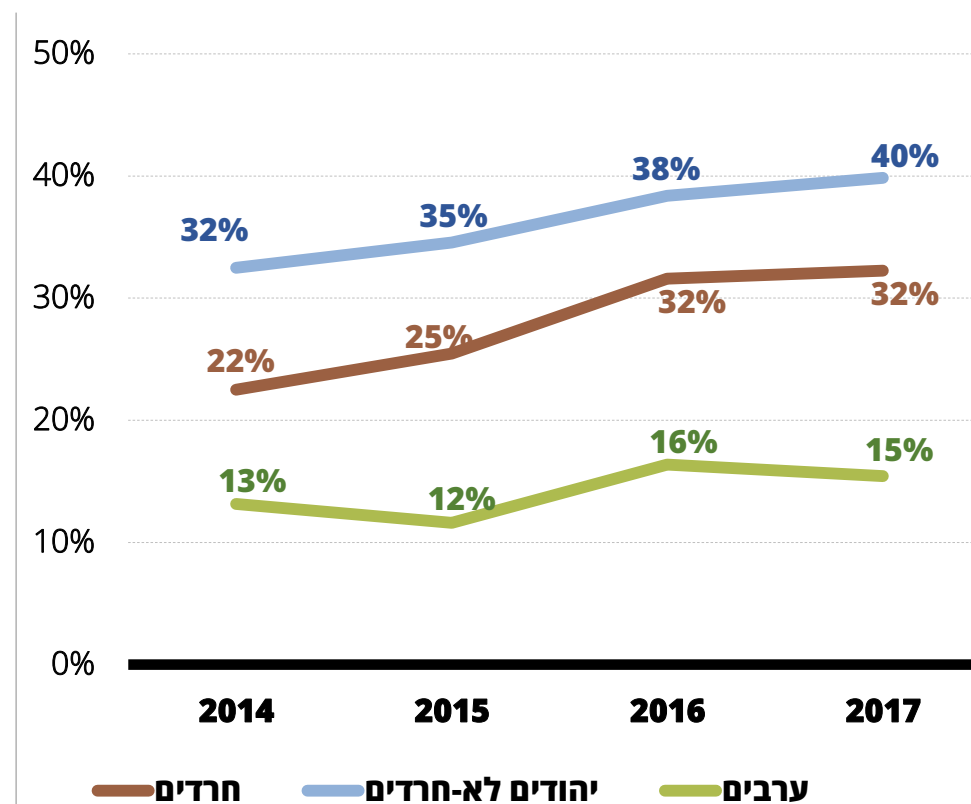

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון נתונים ל-2017).
נתונים: סקר כוח אדם לשנת 2016 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, סקר הוצאות משקי בית לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

התנהלות פיננסית

שיעור המצליחים לחסוך חלק מהתקציב השוטף של משק הבית

גורם מעודד חיסכון: רוחת הנורמה
לפיה חלק ניכר מעלויות השאת
הילדים מוטלות על ההורים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2017. "רווחה ויציבות פיננסית בחברה החרדית: עניים אך חוסכים", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: עיבודים מיוחדים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לסקרי אמוץ צרכנים, 2014-2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית). בני 21 ומעלה.

שיעור חייבי הוצאה לפועל

"לֹא־רָשָׁע וְלֹא־יִשְׁלֵם"
(תהלים ל"ז, כ"א)

כלל האוכלוסייה (כולל יישובים חרדיים)	ערבים	חרדים	אשכול חברתי-כלכלי
שיעור חייבי הוצאה לפועל באשכול חברתי-כלכלי*	שיעור חייבי הוצאה לפועל באשכול חברתי-כלכלי*	שיעור חייבי הוצאה לפועל ביישוב שם היישוב	
15%	22%	מודיעין עילית 3% ביתר עילית 6%	אשכול 1
16%	21%	רכסים 6% אלעד 6% בני ברק 6%	אשכול 2**

- שיעור חייבי הוצאה לפועל ביישובים החרדים נמוך, למרות שיוכם לאשכול חברתי-כלכלי נמוך
- שיעור חייבי הוצאה לפועל ביישובים החרדים דומה לשיעורים באשכולות ה-9 וה-10

מקור: רפי גולן, אפיזון החייבים של הוצאה לפועל לפי המעמד החברתי-כלכלי של מקום מגוריהם. רשות האכיפה והגבייה, 2018.

נתונים: רשות האכיפה והגבייה, נתוני החייבים בני 20 ומעלה שיש להם תיקים בהוצאה לפועל, שנת 2016.

* אחוזים מעוגלים ** רשות חרדית נוספת הנמצאת באשכול חברתי-כלכלי 2 היא עמנואל, הנתון לגביה אינו מופיע במחקר, אך מהגרף שבו עולה שגם בעמנואל השיעור נמוך בהשוואה לרשויות אחרות באשכול.

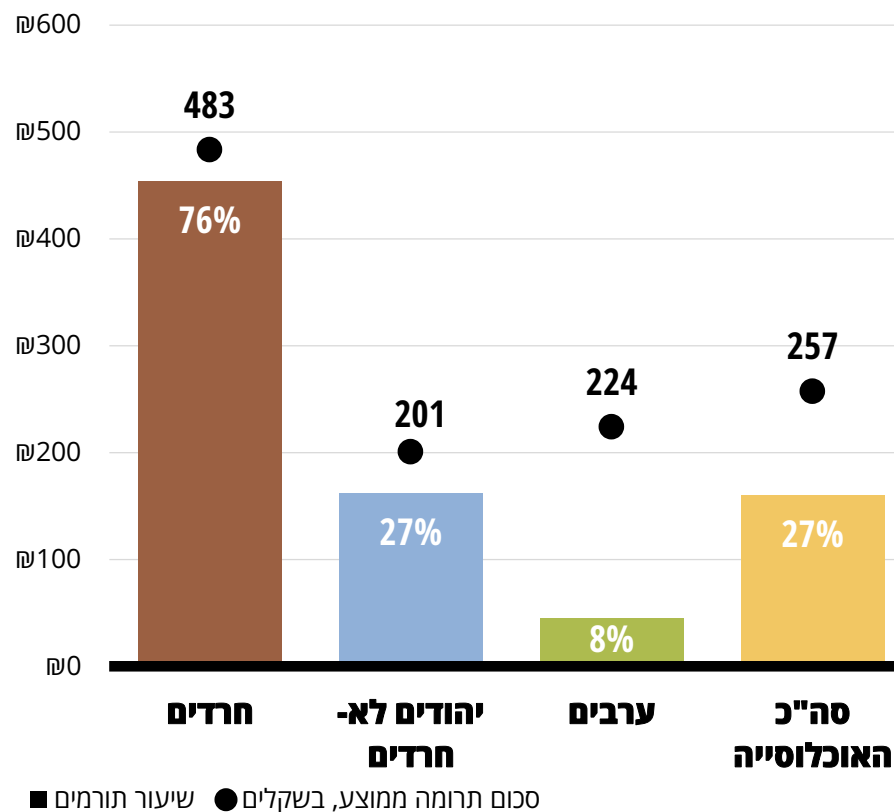
תמיכה קהילתית

תמיכה קהילתית: תרומות

"שקולה צדקה כנגד כל המצוות"

(מסכת בבא בתרא, דף ט' ע"א)

שיעור משקי הבית התורמים וגובה התרומה החודשית

דגש על סיוע פנים קהילתי
"עניי עירך קודמין" (בבא מציעא, דף ע"א)

- תרומות במוצרים
- תרומות המופנות למוסדות (כמוסדות חינוך), מסייעות לצמצום הוצאות משקי הבית החרדיים

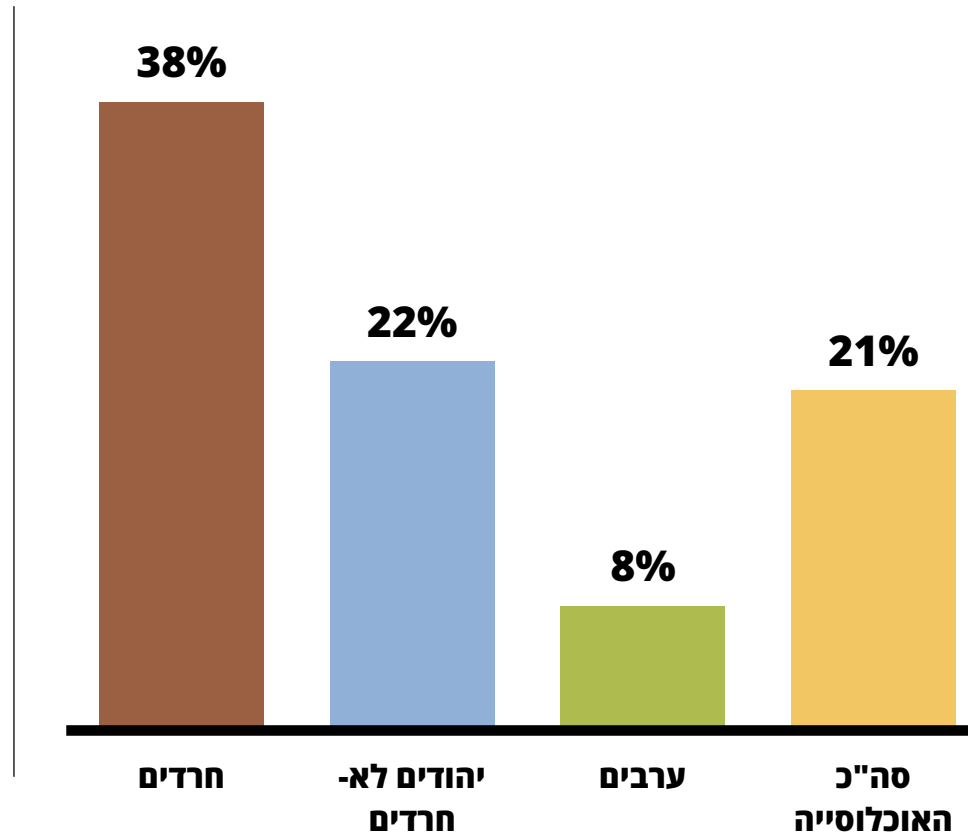
מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף וצחור-שי, 2016. "מתן תרומות כספיות בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות. (עדכון נתונים ל-2017).
נתונים: סקר הוצאות משק הבית של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017 (חרדים – לפי הגדרה עצמית).

תמיכה קהילתית: התנדבות

"אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזֹרוּ
וְלֹאֲחֵיו יֹאמַר חֲזָק"
(ישעיהו, מ"א, ו')

שיעור המתנדבים, שנת 2017

ההתנדבות והסיוע הקהילתי
מצמצמים הוצאות משקי הבית
החרדיים

מקור: ניצה (קלינר) קסיר, חדוה לויץ ואסף צחור-שי, 2017. "מתנדבים בחברה החרדית – תפיסות ההתנדבות, היקפיה וזפוסיה", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: הסקר החברתי לשנת 2017 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. בני 20 ומעלה.

הלוואות ללא ריבית

- הלוואות ללא ריבית
- הלוואות בפריסה נוחה של ההחזרים
- ההלוואות ניתנות באמצעות גמ"חים אך גם ישירות בין פרטים
- המניעים השונים של המלווים
 - מצווה
 - סיוע לחברי הקהילה
 - אי שימוש של חלק מהאוכלוסייה בתכניות חסכון בנקאיות בשל הקפדה הלכתית
 - הקדש להנצחת קרוב משפחה שנפטר ולעילוי נשמתו
 - התרומות וההפקדות בגמ"חים מקנות, לעיתים, זכויות עתידיות

"אֶל-תִּקַּח מֵאֲתוֹ נֶשֶׁךְ
וְתִרְבִּית, וְיָרָאתָ
מֵאֱלֹהֶיךָ; וְחִי אֲחִיךָ,
עִמָּךְ"

(ויקרא, כ"ה, ל"ו)

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ואסף צחור-שי, 2017. "על תרבות ועוני בחברה החרדית – היבטים שונים של עוני בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
ניצה (קלינר) קסיר, 2018. "מיהו עני? חובות בחברה החרדית היבטים שונים של עוני ודרכי התנהלות פיננסית בקרב הציבור החרדי", בתוך: אסופת מאמרים, סיכום פעילות הרשות ומבט על אתגרי העתיד. רשות
האכיפה והגבייה ואוניברסיטת תל אביב.

משמעות למדיניות

הנחת העבודה, שקיימת בעיית עוני חמורה בחברה החרדית, אינה נכונה

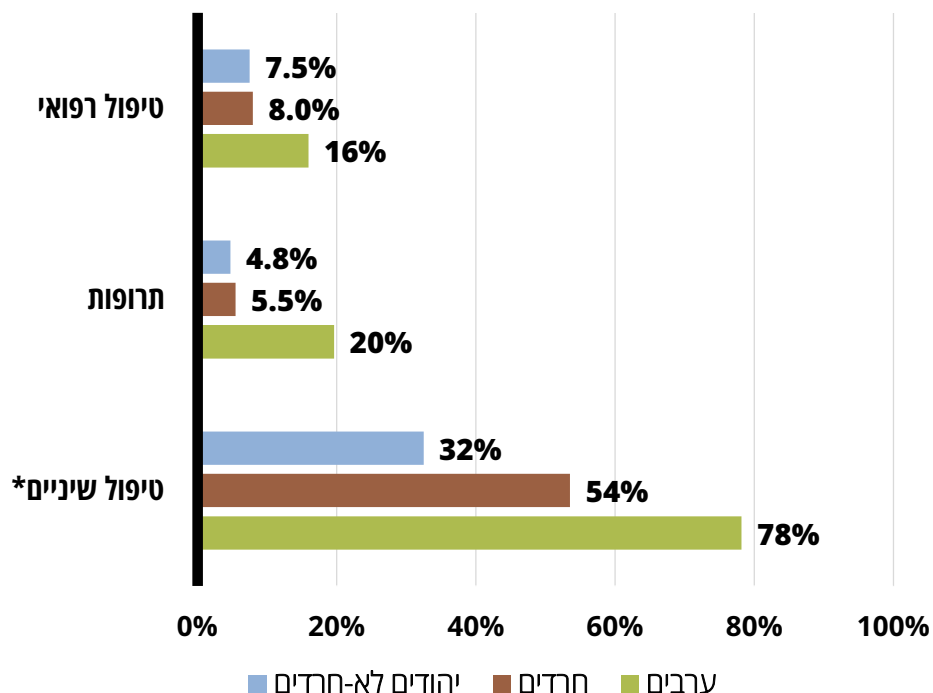
- רבים מהחרדים העניים אינם סבורים כי הם עניים
- הם בוחרים באורח חיים שמשמעותו "עוני" אך שמעלה את רמת התועלת שלהם
- החברה החרדית מספקת פתרונות לרמת ההכנסות הנמוכה

הואיל וכן, נשאלת השאלה:

האם המדינה צריכה להתערב ולטפל "בעוני"?

שיעור המוותרים על טיפולים בשל קשיים כלכליים

בני 20 ומעלה, שנת 2017*

• רמת ההכנסות בחברה

החרדית נמוכה

- חלק מהאנשים אכן עניים – יש עוני ואף עוני עמוק (ולא כולם בחרו בכך)
- ובפרט, חשיבות לסייע לילדים החיים בעוני
- למשל, שיעור המוותרים על טיפול שיניים גבוה בהשוואה ליהודים לא חרדים

• השלכות על כלל החברה

מקור: ניצה (קלינר) קסיר ודמיטרי רומנוב, 2017. "העיקר/היקר הבריאות – ביטוחי בריאות. והוצאות על בריאות בחברה החרדית", המכון החרדי למחקרי מדיניות.
נתונים: הסקר החברתי של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2017. *נתונים לגבי טיפולי שיניים מתבססים על הסקר של שנת 2013.

הפתרונות

טיפול
הוליסטי
מותאם
תרבות

מיקוד בילדים:
האם הילד החרדי זוכה
לאיכות חיים מספקת?

מיקוד טיפול בנזקים:
צורך בהגדרה מתאימה
יותר של מיהו עני

תעסוקה איכותית

מאפיינים תרבותיים
"חודיים": התאמת
הפתרונות לאוכלוסייה

שירותים
וקצבאות
לנזקים

הגדלת
הכנסות
עצמיות

תודה על ההקשבה